Nr 237.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av 15 kap. strafflagen; given Stockholms slott den 12 mars 1938.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i vissa delar av 15 kap. strafflagen.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

K. G. Westman.

Förslag
till
Lag
om ändring i vissa delar av 15 kap. strafflagen.

Härigenom förordnas, att 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen skall upphöra att gälla samt att 24 § samma kapitel[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

24 §.

Brott, som i 22 § sagt är, må ej åtalas av allmän åklagare, där ej målsäganden angiver det till åtal; ej heller må brott, som i 23 § sägs, åtalas av annan än målsägande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938.

---

[1] Senaste lydelse se beträffande 22 § SFS 1914:184 samt beträffande 24 § SFS 1899:55 s. 1.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, anför:

»I skrivelse den 11 maj 1937 (nr 282) har riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och för 1938 års riksdag framlägga förslag om *upphävande av 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen och den däremot svarande särbestämmelsen i 24 § samma kapitel.* Jag anhåller nu att få upptaga denna fråga till behandling.

Enligt 1864 års strafflag stadgades i 15 kap. 22 § straff för den som, utan laga rätt, eller med missbruk av sin rätt, genom våld eller hot tvingar annan att något göra, tåla eller underlåta. Straffet utgjorde högst straffarbete i två år, i de fall, där gärningen ej var med svårare straff särskilt belagd. I 24 § föreskrevs, att brott enligt 22 § ej finge åtalas av allmän åklagare, där ej målsäganden angivit brottet till sådant åtal, ävensom att brott, som i 23 § sägs, icke finge åtalas av annan än målsägande. I anslutning till den sist omnämnda bestämmelsen må erinras att i 23 §, som alltjämt är oförändrad och varom nu icke omedelbart är fråga, stadgas straff för den som hotar annan, muntligen eller skriftligen, med misshandel eller brottslig gärning, förutsatt att det sker på sådant sätt eller under sådana omständigheter, att anledning är att befara, att hotet skall verkställas. Straffet utgöres, där hotet ej är belagt med särskilt straff, av böter eller fängelse i högst sex månader.

Stadgandena i 22 och 24 §§ hava varit föremål för upprepade lagstiftningsåtgärder och förslag till sådana. De första ändringarna avsågo frågan om åtalsrätten beträffande sådant rättsstridigt tvång som var straffbelagt i 22 §. Genom lagen den 9 juni 1893 ändrades 24 § på det sätt, att brott enligt 22 § skulle ligga under allmänt åtal icke blott då angivelse gjorts av målsägaren, utan även därförutom, då genom brottet någon tvingats att deltaga i arbetsinställelse eller hindrats att återgå till arbete. Enligt lag den 28 maj 1897 lades härtill ytterligare det fall, att någon hindrats att övertaga erbjudet arbete.

Vid 1899 års riksdag antogo härefter båda kamrarna ett i en av herr Pehr Pehrsson i Åkarp väckt motion framlagt, av lagutskottet tillstyrkt förslag,

att till 22 § skulle fogas ett 2 mom. av följande lydelse: 'Lag samma vare, där man, på sätt nu är sagt, försöker tvinga någon till deltagande i arbetsinställelse eller hindra någon att återgå till arbete eller att övertaga erbjudet arbete.' Försök till tvång skulle således i dessa fall straffas lika med det fullbordade brottet. — Samtidigt beslöt riksdagen för sin del ändring i 24 § av innebörd, att brott enligt det nya 2 mom. i 22 § skulle höra under allmänt åtal.

Över det av riksdagen antagna lagförslaget hördes högsta domstolen, varvid samtliga de i ärendet deltagande justitieråden avstyrkte beslutets godkännande av Kungl. Maj:t. Majoriteten, bestående av fem justitieråd, åberopade härvid bland annat följande skäl. Anledning saknades väl icke till att stadga särskilt straff för tvång medelst våld eller hot, även om den med gärningen åsyftade effekten ej inträtt. Däremot syntes det icke tillrådligt att låta ett sådant stadgande gälla allenast för den händelse, att med våldet eller hotet avsåges att tvinga någon att deltaga i arbetsinställelse eller att hindra någon att återgå till arbete eller att övertaga erbjudet arbete. Detta syfte kunde ingalunda anses mera farligt eller förkastligt än många andra, som kunde förekomma, såsom t. ex. att förmå annan till brott eller att utpressa penningar. Den enligt 15 kap. 22 § i viss mån rådande ovissheten, hurudant ett hot skulle vara för att hemfalla under lagrummet, bleve mera betänklig vid en utsträckning av straffbarheten till att även omfatta vissa fall, i vilka hotet ej medfört någon vidare effekt. Närmare bestämmelse borde meddelas huru sådant hot som avsåges skulle vara beskaffat. Förslaget vore i behov av en omarbetning varigenom bättre skulle framgå, att vid straffmätningen borde tagas hänsyn till huruvida den åsyftade effekten inträtt eller icke. — De övriga två i ärendet deltagande justitieråden gillade visserligen förslaget, i vad det innebar en utvidgning av det straffbara området och av den allmänna åtalsrätten, men funno det icke vara påkallat att i detta fall likställa försök och fullbordat brott med avseende på straffbarhetens grad; även de avstyrkte därför förslagets godkännade i den föreliggande formen.

Kungl. Maj:t intog emellertid en annan ståndpunkt, och i överensstämmelse med riksdagens beslut utfärdades lag den 10 juli 1899.

Vid upprepade tillfällen hava förslag framkommit om ändring eller upphävande av den s. k. åkarpslagen.

Motioner om upphävande helt eller delvis av de åren 1893, 1897 och 1899 gjorda ändringarna i 22 och 24 §§ väcktes vid riksdagarna 1904, 1908, 1910, 1911, 1912 och 1913 ävensom vid 1914 års senare riksdag, men de vunno icke bifall.

Vid 1912 och 1913 års riksdagar framlades jämväl propositioner med förslag till ändringar i 22 och 24 §§. Enligt dessa förslag skulle straff för försök att tvinga annan till deltagande i arbetsinställelse m. m. inträda endast då försöket skedde genom våld eller 'sådant hot, som i 23 § sägs', d. v. s. hot, som sker muntligen eller skriftligen och går ut på misshandel eller annan brottslig gärning. Hot av annat slag skulle således bliva straffbart endast då det ledde till fullbordat brott enligt 22 § 1 mom. Försöksstraffet

skulle vidare nedsättas på sätt sedermera skedde genom en lagändring 1914. Den särskilda bestämmelsen om allmänt åtal vid tvångsbrott, som sker i samband med arbetsinställelse, skulle enligt dessa propositioner utbytas mot en bestämmelse om allmänt åtal i sådana fall, då brott enligt 22 § 'medfört fara för allmän säkerhet eller ordning'. Propositionerna tillstyrktes av lagutskottet. Vid 1912 års riksdag avslogo båda kamrarna den då framlagda propositionen. År 1913 åter anslöt sig andra kammaren till propositionen, men den blev av första kammaren avslagen.

Vid 1911 och 1912 års riksdagar väcktes dessutom motioner om vissa ändringar i lagen av innebörd att försöksbestämmelsen i 22 § 2 mom. skulle utsträckas till hela det område för fullbordat brott, som 1 mom. omfattar. Dessutom yrkades i 1911 års motion ändring i 24 § rörande åtalsrätten. Motionerna avstyrktes av lagutskottet. Vid 1911 års riksdag vunno motionärens yrkanden andra kammarens bifall, varemot de avslogos av första kammaren. 1912 års motion avslogs av båda kamrarna.

Den förut nämnda motionen vid 1914 års senare riksdag, vilken icke vann riksdagens bifall, föranledde emellertid att riksdagen beslöt en lag om ändring av 22 § 2 mom. Denna lagändring, vilken godkändes av Kungl. Maj:t, som utfärdade lag i ämnet den 4 september 1914, innebar, att straffet för sådant försök, som avses i nämnda moment, sänktes från högst straffarbete i två år till böter eller fängelse och att alltså straffarbete uteslöts ur straffskalan. Ändringen hade huvudsakligen betydelse med hänsyn till häktningsrätten, i det att därefter den för ifrågavarande brott misstänkte kan häktas endast då han saknar stadigt hemvist och mot honom förekommer skälig anledning, att han avviker.

Även under tiden efter 1914 års lagändring hava förslag om lagstiftningsåtgärder i förevarande ämne vid flera tillfällen motionsvis blivit framställda i riksdagen.

I en motion vid 1925 års riksdag hemställdes sålunda, att riksdagen måtte antaga ett lagförslag om sådana ändringar i 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen, att 2 mom. i 22 § skulle upphävas och brott emot 1 mom. i samma paragraf alltid skulle bliva angivelsebrott, samt lagrummen sålunda återföras till den lydelse, de ägde före 1893 års lagändring.

I sitt i ärendet avgivna utlåtande anförde första lagutskottet följande:

Utskottet kunde icke förorda de av motionären föreslagna ändringarna i 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen. De erfarenheter, som vunnits rörande behovet av särskilt skydd för arbetsvilliga i samband med arbetskonflikter, gåve enligt utskottets mening vid handen, att det skydd lagen i sådant hänseende lämnade icke utan fara kunde av samhället undvaras.

Ett bifall till motionen skulle till en början innebära, att det särskilda straffskydd mot försök till tvång, som meddelats genom bestämmelsen i 22 § 2 mom., skulle upphävas. Sådant straffet genom 1914 års lagändring bestämts, kunde det emellertid icke med fog sägas vara strängare än förhållandena påkallade. Straffarbete hade år 1914 uteslutits ur latituden, och därigenom hade även häktningsmöjligheten begränsats till allenast sådana fall, där den för brottet misstänkte saknade stadigt hemvist och skälig anledning emot honom förekomme, att han avveke.

Vidare skulle ett bifall till motionen medföra, att allmän åklagares åtalsrätt begränsades till sådana fall, där målsäganden angivit brottet till åtal. Men det syntes uppenbart, att i sådana situationer, varom här vore fråga, fruktan för hämnd ofta skulle förhindra en angivelse, som eljest ej skulle uteblivit, och att därför en begränsning av åklagarens åtalsrätt till fall, där angivelse ägt rum, i väsentlig mån skulle göra straffskyddet illusoriskt.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Mot utskottets beslut anfördes reservationer dels av sju ledamöter, vilka på anförda skäl hemställde att riksdagen måtte bifalla motionen, dels ock av två ledamöter, vilka yttrade:

Emot strafflagens 15 kap. 22 § hade ända sedan dess tillkomst den anmärkningen riktats, att dess syfte, som vore att bereda skydd åt den enskildes rätt att okvald få mottaga och utföra honom inom lagens ram erbjudet arbete, endast kunde göras gällande mot den ena parten i arbetsstriderna, mot arbetarna, samt att dess straffhot lika ensidigt riktades åt samma håll. Ur denna synpunkt kunde lagen i fråga med skäl betecknas såsom en klasslag med en sådans kännetecken och verkan. Av samma anledning mötte också lagens införande på sin tid ett starkt och berättigat motstånd.

Erfarenheten sedan dess hade bekräftat, icke att det syfte, lagen sökt främja, varit oberättigat, men väl att det vore nödvändigt att, om lagrummet i fråga skulle bibehållas, det kompletterades med motsvarande åtgärder, riktade mot andra partens i arbetsstriderna ej sällan lika hänsynslösa och kännbara, om också under andra former framträdande stridsmetoder. Endast därest så skedde, kunde denna lags bibehållande försvaras och dess auktoritet upprätthållas.

Under sådana omständigheter syntes skäl föreligga, icke att följa motionärens yrkande och utan vidare upphäva lagen, utan däremot att påkalla snara och målmedvetna åtgärder i syfte att åvägabringa lika behandling av och ett allsidigt skydd mot övergrepp från båda sidorna under arbetsstriderna. Vad som behövde hävdas vore samhällsintresset emot den dubbelsidiga skadelystnad, som faktiskt emellanåt färgade kampen emellan arbetar- och arbetsgivarintressena och som under senare tiden måhända framträtt i stegrad grad. I detta avseende syntes den förevarande motionen lämpligen kunna bereda uppslaget till ett initiativ i sådan riktning.

Sistnämnda reservanter yrkade förty, att riksdagen i anledning av motionen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, vilka åtgärder, som lämpligen kunde vidtagas för beredande av ett allsidigt skydd mot övergrepp under arbetsstriderna, antingen av ena parten mot den andra eller — direkt eller indirekt — av någondera av dem mot tredje man, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

Båda kamrarna beslöto att, i anslutning till sistnämnda reservanters yrkande, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utreda, vilka ändringar i 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen, som lämpligen borde vidtagas i syfte att undanröja de nuvarande bestämmelsernas ensidiga karaktär, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

Denna riksdagsskrivelse blev genom beslut av Kungl. Maj:t den 23 oktober 1925 överlämnad till sakkunniga, som inom justitiedepartementet tillkallats för behandling av vissa strafflagstiftningsfrågor (den s. k. lilla strafflagskommissionen). Något förslag i ämnet blev emellertid icke av de sakkunniga avgivet.

Sedermera framställdes i en motion vid 1933 års riksdag ånyo yrkande om upphävande av 2 mom. i 15 kap. 22 § strafflagen.

Första lagutskottet anförde i avgivet utlåtande:

De skäl, som år 1925 föranledde utskottet att avstyrka upphävandet av 2 mom. i 15 kap. 22 § strafflagen, funne utskottet fortfarande äga giltighet. Det skydd, som berörda lagrum lämnade för arbetsvilliga i samband med arbetskonflikter, kunde sålunda enligt utskottets förmenande icke utan fara för samhället undvaras, och straffet kunde vidare icke anses strängare än förhållandena påkallade. Såvitt utskottet hade sig bekant, tillämpade också domstolarna lagrummet med erforderlig urskillning.

Utskottet avstyrkte fördenskull motionen.

Vid utskottsutlåtandet hade fogats dels en reservation, vari föreslogs att riksdagen måtte för sin del antaga ett av reservanterna framlagt lagförslag, åsyftande upphävande av åkarpslagen, dels ock en reservation beträffande motiveringen i utskottets utlåtande. Riksdagen biföll emellertid utskottets hemställan.

Åren 1934 och 1935 väcktes ånyo motioner, vari yrkades upphävande av åkarpslagen. Utskottet hemställde därvid på de av utskottet åren 1925 och 1933 anförda skälen, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Vid utskottets utlåtanden hade fogats reservationer i överensstämmelse med vad som varit fallet vid utskottsutlåtandet år 1933. Riksdagen biföll utskottets hemställan såväl år 1934 som år 1935.

Även år 1936 väcktes i motioner yrkande om upphävande av åkarpslagen. Utskottet hemställde därvid — i likhet med de båda nästföregående åren — på de av utskottet åren 1925 och 1933 anförda skälen, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utskottets utlåtande fanns fogad en reservation, vari hemställdes att riksdagen måtte för sin del antaga ett i reservationen framlagt lagförslag, åsyftande upphävande av åkarpslagen.

Båda kamrarna biföllo emellertid utskottets hemställan.

Slutligen väcktes vid 1937 års riksdag inom andra kammaren motioner om upphävande av åkarpslagen.

I sitt yttrande över dessa motioner framhöll första lagutskottet, att den svenska strafflagen i fråga om behandlingen av försök till brott vore starkt avvikande från lagstiftningen i andra jämförliga länder. Den meningen torde också allmänt omfattas, att en revision å området förr eller senare bleve nödvändig. Starka skäl talade emellertid enligt utskottets förmenande för att de i åkarpslagen ingående bestämmelserna om straff för försök, oberoende av en sådan revision, borde upphävas. Åkarpslagen hade ständigt visat sig vara en källa till irritation. Genom sitt ställningstagande för den ena parten i arbetskonflikterna hade den i icke ringa mån bidragit till

att väcka missaktning för den bestående rättsordningen. Icke minst med hänsyn till den sociala freden förelåge anledning att nu avskaffa denna ensidigt inriktade lagstiftning. Därtill komme, att i den mån rättsstridiga handlingar uti förevarande hänseenden förekomme, desamma i regel hemfölle under andra lagbestämmelser. Utskottet hemställde att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för 1938 års riksdag framlägga förslag om upphävande av 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen och den däremot svarande särbestämmelsen i 24 § samma kapitel.

Mot utskottets yttrande avgavs en reservation av tre ledamöter, vilka anförde i huvudsak följande:

Vad som i ämnet anförts av första lagutskottet vid 1925 års riksdag ägde fortfarande giltighet. Det skydd som ifrågavarande lagrum lämnade för arbetsvilliga i samband med arbetskonflikter, kunde sålunda icke utan fara för samhället undvaras. Såvitt bekant vore, tillämpade också domstolarna lagrummet med erforderlig urskillning. Den meningen torde allmänt omfattas att en utvidgning av försöks straffbarhet enligt svensk lagstiftning med det snaraste borde vidtagas. I samband därmed torde även den s. k. åkarpslagen bliva föremål för omarbetning. Lagen hade nämligen, ehuru i och för sig behövlig, visat sig vara en källa till irritation genom sin inriktning mot den ena parten i arbetskonflikterna. Vid lagens revision syntes därför denna dess ensidiga karaktär böra undanröjas så att skydd bereddes mot övergrepp från olika håll. Med hänsyn till vad sålunda anförts hemställde reservanterna om anhållan, att Kungl. Maj:t ville i samband med den avsedda revisionen av stadgandena om straff för försök till brott låta verkställa omarbetning av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen i syfte att undanröja dessa bestämmelsers ensidiga karaktär samt för riksdagen framlägga därav föranledda förslag.

Båda kamrarna biföllo emellertid utskottets förslag, och riksdagen avlät den 11 maj 1937 den inledningsvis omförmälda skrivelsen.

Beträffande tillämpningen av 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen under senare år må meddelas följande statistiska uppgifter:

År	Antalet i första instans sakfällda personer	Antalet fall då böter ådömts	Antalet fall då fängelse ådömts
1923	10	4	6
1924	14	7	7
1925	19	14	11
1926	15	11	4
1927	16	14	2
1928	1	0	1
1929	15	11	4
1930	7	5	5
1931	19	15	4
1932	7	4	3
1933	3	1	2
1934	63	57	6
1935	6	3	3
1936	1	1	0
1937	0	0	0

I de här angivna 58 fall då fängelse ådömts har strafftiden varit, i 26 fall en månad, i 22 fall 2 månader, i 7 fall 3 månader samt i 3 fall 4—6 månader.

Angående verkställda förarbeten till en mera omfattande revision av strafflagens bestämmelser om försök till brott må följande erinras.

Den 1 juni 1928 remitterade Kungl. Maj:t, på därom gjord hemställan av chefen för justitiedepartementet, statsrådet Thyrén, till lagrådet ett inom departementet uppgjort förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen. Genom detta lagförslag upptogs till allmän behandling frågan om bestraffningen av försök till brott. Till statsrådsprotokollet anförde departementschefen, att den svenska strafflagen avveke starkt från lagstiftningen i alla andra jämförliga länder, dels därigenom att bestraffningen av försök icke blivit föremål för några för skilda brottsarter gemensamma bestämmelser i strafflagens allmänna del, dels ock på det sätt att försök överhuvud vore straffbart endast i mycket ringa utsträckning. Lagförslaget innebar i enlighet härmed, dels upptagande i strafflagens 3 kap. av vissa bestämmelser angående försökets begrepp och angående s. k. tillbakaträdande från försök, dels ock upptagande i strafflagens speciella del av nya straffbestämmelser för försök i sådana fall, där behovet av dylika bestämmelser ansetts vara särskilt uppenbart. Sålunda föreslogs exempelvis straff för försök till dråp, bedrägeri samt vissa slag av tjuvnadsbrott. Även beträffande stadgandena i 15 kap. 22 § 2 mom. och 24 § strafflagen innebar förslaget avvikelser från den gällande rätten. Sålunda skulle enligt förslaget 2 mom. i 15 kap. 22 § strafflagen erhålla den lydelse att, där någon gjorde försök till gärning, som avsåges i 1 mom., och gärningen ej särskilt vore belagd med svårare straff, denne skulle dömas till böter eller fängelse. Beträffande de försöksbrott som enligt gällande lydelse av 15 kap. 22 § 2 mom. äro straffbelagda innebar förslaget en mildring dels så, att frivilligt tillbakaträdande från försöket skulle — enligt förslag till ändring i strafflagens allmänna del — medföra straffrihet och dels därutinnan att ifrågavarande brott jämlikt 15 kap. 24 § skulle vara underkastade allmänt åtal allenast efter angivelse av målsäganden, eller där brottet blivit förövat under sabbat eller vid sådant tillfälle eller å sådan ort, som i 11 kap. 9 § eller 15 § omförmäles. Lagförslaget, som sedan lagrådet avgivit utlåtande över detsamma gjorts till föremål för omarbetning inom justitiedepartementet, har icke förelagts riksdagen.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 16 december 1932 tillkallade chefen för justitiedepartementet professorn Ragnar Bergendal att i egenskap av sakkunnig inom departementet biträda med verkställande av utredning angående partiella reformer på strafflagstiftningens område. Den 1 december 1937 uppdrog jag åt professorn Bergendal att verkställa utredning rörande frågan om ändrade bestämmelser angående straffbarheten vid försök till brott. Denna utredning torde, bland annat med hänsyn till att utredningsarbetet funnits böra bedrivas med viss anknytning till den s. k. straffrättskommitténs nyligen påbörjade utredning rörande en reformering av lagstiftningen om förmögenhetsbrotten, först längre fram kunna fram-

läggas. Med anledning härav har jag anmodat den sakkunnige att i en promemoria belysa innebörden av de i åkarpslagen ingående bestämmelserna ävensom dessas förhållande till övriga lagrum enligt vilka ifrågavarande frihetskränkningar kunna tänkas beivrade. Professorn Bergendal har till fullgörande av sistnämnda uppdrag den 21 februari 1938 avgivit promemoria i ämnet. Densamma torde såsom bilaga A få fogas vid statsrådsprotokollet.

Departementschefen. Då ifrågavarande lagstiftning tillkom riktades mot densamma starka invändningar av högsta domstolen vid dess granskning av det till grund för lagen liggande förslaget. Fråga om lagens upphävande har därefter vid upprepade tillfällen väckts inom riksdagen men icke lett till något resultat. Numera torde emellertid enighet i stort sett råda därom att en lagstiftning, vilken såsom den förevarande ensidigt träffar ena parten i arbetskonflikter, icke bör bibehållas.

Upphävande av stadgandet i 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen om straff för försök till förevarande tvångsbrott torde icke komma att medföra att i allvarligare fall företeelser av den art varom här är fråga skulle lämnas utan straffpåföljd.

De flesta under stadgandet fallande tvångsförsök torde ske i sådan form att de bliva straffbara såsom misshandel enligt 14 kap. 13 § strafflagen eller undantagsvis enligt någon annan bestämmelse i 14 kap., eller ock såsom hot enligt 15 kap. 23 §.

Vad beträffar den för nu ifrågavarande tvångsbrott stadgade allmänna åtalsrätten är att märka att även efter densammas upphävande förfaranden av nu ifrågavarande slag i åtskilliga fall komma att bli föremål för sådan åtalsrätt. Därest, vilket vid dessa brott ofta inträffar, såsom tvångsmedel användes våld av sådan beskaffenhet att det utgör misshandel, må denna, även om den icke är svårare än att den är hänförlig under 14 kap. 13 §, enligt 14 kap. 45 § i vissa fall utan angivelse åtalas av allmän åklagare, bland annat där misshandeln blivit förövad å allmän plats eller offentlig lokal. Erinras må ock om bestämmelsen i 19 § 2 mom. strafflagens promulgationsförordning att där en handling innefattar flera brott och någotdera hör under allmänt åtal, sådant åtal äger rum jämväl för övriga brott, även om de eljest icke äro föremål för allmän åtalsrätt.

Det har ifrågasatts att med ändring av förevarande lagstiftning bör anstå och densamma upptagas först i samband med den nyligen igångsatta allmänna revisionen av strafflagens bestämmelser om försök till brott. Ett omedelbart upphävande av de nuvarande ensidiga bestämmelserna skulle emellertid otvivelaktigt vara ägnat att bidraga till den avspänning av de sociala motsättningarna, vilken på ett lyckligt sätt alltmera gjort sig gällande. På grund härav och då genom ett sådant upphävande utgångspunkterna för den lösning av frågan om straffbarheten vid försök, som nyssnämnda mera omfattande revision kan komma att leda till, icke torde förskjutas, har jag ansett mig — i enlighet med riksdagens hemställan — böra föreslå att 15 kap.

22 § 2 mom. strafflagen och den däremot svarande särbestämmelsen i 24 § samma kapitel nu skola upphävas.

I enlighet med vad sålunda anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändring i vissa delar av 15 kap. strafflagen.* Tiden för den föreslagna lagens ikraftträdande har synts kunna bestämmas till den 1 juli 1938; särskilda övergångsbestämmelser torde ej vara erforderliga.»

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över ifrågavarande lagförslag, av den lydelse bilaga[1] till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schwerin.

---

[1] Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Bilaga A.

P. M.

avgiven av professor R. Bergendal.

Såväl bestämmelsen i 15 kap. 22 § andra stycket strafflagen om straff för vissa försök till rättsstridigt tvång som regeln om ovillkorlig allmän åtalsrätt beträffande dessa försök och motsvarande fall av fullbordat brott enligt 22 § första stycket erkännas allmänt genom sin starkt begränsade omfattning giva uttryck åt en ensidighet, som icke kan försvaras. De ifrågavarande bestämmelserna avse nämligen att drabba endast vissa — understundom förklarliga, men otvivelaktigt i och för sig betänkliga och klandervärda — åtgärder, som i samband med en arbetskonflikt företagas från arbetarsidan eller åtminstone för att understödja denna. Härigenom framstå stadgandena såsom oförenliga med den opartiskhet som all strafflagstiftning måste eftersträva. Häremot kan någon avgörande betydelse icke tilläggas det förhållandet, att motsvarande åtgärder från arbetsgivare eller arbetsvilliga eller i dessas intresse endast sällan torde förekomma.

Bestämmelsen i 22 § andra stycket framträder såsom ensidig och därigenom godtycklig även vid en jämförelse med första stycket. Det torde sålunda icke vara sakligt grundat att bland de försök till tvång som avses i första stycket utbryta till särskild kriminalisation just den grupp, som nu omförmäles i andra stycket. Även vid andra bland de skiftande former av rättsstridigt tvång, som kunna förekomma och som äro brottsliga enligt första stycket, kan det inträffa att gärningen stannar vid försök som icke kan betecknas såsom lindrigare än vissa fall av försök, vilka äro straffbara enligt andra stycket.

Till sistnämnda förhållande anknyter sig en väsentlig meningsskiljaktighet i fråga om vad som nu närmast är att åtgöra. För undanröjande av ensidigheten hos 22 § andra stycket kan man tydligen gå till väga på två olika sätt. Antingen kan man helt upphäva andra stycket så att försök till straffbart tvång icke i något fall särskilt belägges med straff. Eller också kan man utvidga försöksbestämmelsen, närmast på det sätt att den kommer att med enhetligt straff belägga alla försök till brott enligt första stycket — såväl med avseende å båda sidornas åtgärder vid arbetskonflikter som å alla andra tänkbara övergrepp, vilka såsom fullbordade bliva hänförliga under första stycket. På åtskilliga håll anses en sådan utvidgning vara i och för sig önskvärd och förmenas komma att bliva ett resultat av den mera omfattande revision av vår lags straffbestämmelser angående försök som står på dagordningen. Med denna uppfattning anser man att ett enkelt upp-

hävande av 22 § andra stycket vore en åtgärd i orätt riktning, som ej länge skulle kunna bli beståndande och som — åtminstone för någon tid — skulle öppna en olämplig lucka i lagens straffskydd för nog så skyddsvärda intressen, främst upprätthållandet av lugn och ordning även vid arbetskonflikter. På andra håll har man mindre bestämda föreställningar huru en blivande mera allmän revision av försökets straffbarhet bör eller kan antagas komma att i förevarande punkt utfalla och huru snart den kan bliva genomförd. Man menar därför att med ett undanröjande av den förevarande lagbestämmelsens ensidighet icke bör anstå i avbidan på en sådan revision, helst åkarpslagens upphävande blivit och redan länge varit ett livligt önskemål inom vida kretsar.

Av väsentlig betydelse för ett val mellan de båda ståndpunkterna torde vara vilken betydelse som kan anses tillkomma 22 § andra stycket, i och för sig och under jämförelse med andra straffbestämmelser, som kunna vara tillämpliga å de här ifrågakommande tvångsförsöken.

Till sin omfattning skiljer sig försöksbestämmelsen från första styckets regel om fullbordat brott endast därigenom att den förra är begränsad till vissa tvångsåtgärder i samband med arbetskonflikter. Däremot äro de båda styckena fullt överensstämmande i övriga hänseenden, främst i den viktiga punkt som avser tvångsmedlet. Första stycket avser fullbordat tvång genom våld eller hot. Andra stycket avser tvång som stannat vid försök, d. v. s. som av gärningsmannen uppgivits eller som strandat på den angripnes motståndskraft eller av annan grund misslyckats. Även det endast försökta tvånget skall hava varit avsett att genomföras med våld eller hot. Vid det fullbordade brottet måste tydligen våldet eller hotet hava kommit till användning. Vid försök kan så hava varit fallet, om nämligen försöket uppgivits eller misslyckats först sedan våld eller hot ägt rum. Men vid försök till tvång kan också förhållandet vara det, att endast ett försök att använda våld eller hot har förekommit. Emellertid äro sådana fall av försök till tvång enligt andra stycket, vid vilka endast försök att använda våld eller hot ägt rum, utan egentlig praktisk betydelse. Att märka är nämligen dels att försök att använda våld såsom tvångsmedel regelmässigt innebär ett fullbordat hot dels ock att ett försök till hot som icke redan är ett hot måste antagas vara mycket sällsynt i andra styckets fall. Ur praktisk synpunkt kräves därför beaktande väsentligen endast av sådana tvångsförsök, som fortskridit så långt att våld eller hot redan har kommit till användning. Beträffande dem äro emellertid, såsom av det följande framgår, i stor utsträckning andra lagrum tillämpliga, nämligen sådana som straffbelägga våldet eller hotet i och för sig, utan hänsyn till dess karaktär av tvångsmedel.

Vad härvid först angår v å l d märkes, att detta mycket ofta, och så gott som alltid då det är av mera utpräglad karaktär, lärer vara hänförligt till misshandelsbrott, i vanliga fall av den grad som avses i 14 kap. 13 § strafflagen.

Vad beträffar h o t såsom tvångsmedel, kommer detta mycket ofta att vara straffbart enligt 15 kap. 23 §. Denna paragraf uppställer visserligen åt-

skilliga begränsningar. Den omfattar sålunda endast ett hot, som sker på sådant sätt eller under sådana omständigheter, att anledning är att befara, att hotet skall verkställas. Denna förutsättning måste tydligen antagas vara uppfylld beträffande ett hot, som skall kunna hava någon verkan såsom tvångsmedel. Vidare skall hotet ske »muntligen eller skriftligen». Även denna förutsättning är tydligen i regel uppfylld i fråga om sådant hot, som kommer till användning för att tvinga någon till deltagande i arbetsinställelse o. s. v.; ett hot allenast med åtbörder e. dyl. kan icke alltför ofta tänkas äga synnerlig effektivitet för att uppnå ett sådant syfte. Slutligen skall enligt 23 § hotet gå ut på misshandel eller brottslig gärning. Många hotelser som gå ut på något i och för sig lovligt och alltså icke brottsligt kunna vara mycket effektiva såsom tvångsmedel, icke minst i samband med arbetskonflikter. Härav får emellertid ingalunda slutas att straff enligt 15 kap. 22 § skulle i någon praktiskt avsevärd utsträckning drabba hot av sådan beskaffenhet, att det i och för sig icke är hänförligt under 15 kap. 23 §. Visserligen innehåller 15 kap. 22 § icke någon närmare bestämning av det hot, som där avses, och ordalydelsen skulle alltså vara förenlig med den tolkning, att hot med vad som helst och sålunda även med en i och för sig tillåten handling skulle kunna utgöra medel för straffbart tvång (tvångsförsök). Denna uppfattning torde tidigare hava varit ganska allmänt omfattad, och skäl saknas icke för det antagandet, att den omfattades av många bland dem som verkade för åkarpslagens antagande. Sedan länge har emellertid denna uppfattning varit övergiven. Redan enligt en något äldre rättsvetenskaplig teori var t. ex. hot om avbrytande av ekonomiska förbindelser icke hänförligt under 22 §. Vad beträffar rättspraxis har denna åtminstone i några årtionden stadigt omfattat den meningen att hot med något i och för sig tillåtet icke kan innebära straffbart tvång enligt denna paragraf. Å andra sidan anser man visserligen, att lagrummet icke är begränsat till hot med brottslig gärning, och att det alltså i denna punkt är mera omfattande än 23 §. Emellertid begränsar man 22 § till att, såvitt nu är i fråga, omfatta hot med åtgärder som äro i och för sig lagstridiga eller åtminstone rättsstridiga. Det är i enlighet härmed som tvångsförsök medelst hot att anställa blockad eller eljest vidtaga ekonomisk stridsåtgärd, vilken icke av särskilda skäl är förbjuden, av domstolarna, utan egentlig meningsskiljaktighet, ansetts icke vara hänförliga under 22 §. Överhuvud torde hot med någon åtgärd, som icke är brottslig men likväl i och för sig rättsligen otillåten, spela en mycket obetydlig roll vid de förekommande övergreppen mot arbetsvilliga.

Vid sådana tvångsförsök mot arbetsvilliga, som hemfalla under 22 §, torde, när våld ej sker, i det alldeles övervägande antalet fall tvångsmedlet utgöras av hot om våld; mera undantagsvis torde förekomma hot om en straffbar ärekränkning. Båda dessa slag av hot äro emellertid, såsom av det föregående framgår, i regel hänförliga under 23 §.

Enligt det nu anförda torde de flesta tvångsförsök, som för närvarande bliva straffade enligt 22 § andra stycket, efter upphävande av denna bestämmelse alltjämt vara straffbara, nämligen såsom misshandel enligt 14 kap.

13 § eller undantagsvis enligt någon annan bestämmelse i 14 kap., eller ock såsom hot enligt 15 kap. 23 §.

Bestämmelsen i 22 § andra stycket kan ifrågasättas vara av större praktisk vikt beträffande straffbarhetens grad. Minimistraffet är enligt detta lagrum, såväl som enligt 14 kap. 13 § och 15 kap. 23 §, lägsta bötesstraff. Maximistraffet är däremot enligt det förstnämnda lagrummet fängelse i två år, enligt de båda senare fängelse i ett år resp. sex månader. Det är sålunda obestridligt, att det förstnämnda lagrummet möjliggör strängare straff än de båda övriga. Betydelsen härav är emellertid åtminstone numera enbart teoretisk. Jämväl enligt 22 § andra stycket ådömas, såsom statistiken visar, i de flesta fall allenast bötesstraff, och när fängelsestraff kommer till användning utmätes det undantagslöst med lindriga straffsatser, icke överstigande dem som äro möjliga enligt de båda andra lagrummen. Ej heller i denna punkt är följaktligen bibehållande av 22 § andra stycket av någon större betydelse.

Slutligen är att märka att de i detta lagrum behandlade försöksbrotten äro underkastade ovillkorlig allmän åtalsrätt, även om sådan ej inträder på grund av de straffbestämmelser som i övrigt kunna vara tillämpliga å dessa gärningar. Betydelsen härav skall närmare beröras i det följande i samband med spörsmålet om åtalsrätten i fråga om fullbordat brott.

I fråga om avgränsningen av det straffbara området har ovan angivits ett annat alternativ för en lagstiftningsåtgärd i nuvarande läge än upphävande av 22 § andra stycket, nämligen att stadga straff för alla arter av försök till sådant tvång, som om det lyckas är straffbart enligt 22 § första stycket. Bestämmelse om en sådan utvidgning fanns upptagen i det mera omfattande förslag angående bestraffningen av försök till brott, som år 1928 gjordes till föremål för lagrådets granskning. Lagrådet riktade icke någon kritik mot den sålunda föreslagna ändringen; dess flesta ledamöter uttalade, att den ifrågavarande utsträckningen av försökets straffbarhet syntes påkallad, särskilt med hänsyn till den därigenom ökade möjligheten att ingripa mot vissa utpressningsbrott. Detta var uppenbarligen mycket önskvärt. I denna del är emellertid läget numera ändrat. Utpressningsbrottet har genom lag den 15 juni 1934 gjorts till föremål för särskild behandling i 21 kap. 10 §, vilken stadgar straff såväl för de flesta praktiska fall av utpressning som för försök därtill. Frågan om straff för utpressningsförsök beröres sålunda icke vidare av den lydelse, som gives åt 15 kap. 22 §. Även i ett annat hänseende har omfattningen av detta lagrum blivit inskränkt sedan lagrådet yttrade sig i ärendet. Genom lag den 21 maj 1937 har i 15 kap. införts en ny bestämmelse, 15 a §, vari stadgas straff för den som förmår kvinna till otukt genom visst slag av våld eller hot eller som gör försök därtill. Dylikt tvång var förut i viss utsträckning hänförligt under 22 §, och även med hänsyn till sådana fall av tvång framstod därför en utvidgning av detta lagrums försöksbestämmelse såsom önskvärd. Detta skäl föreligger nu icke vidare.

Överhuvud torde efter de nu berörda lagändringarna de former av rättsstridigt tvång, som — vid sidan av »åkarpsbrotten» — alltjämt äro att bedöma enligt 15 kap. 22 §, ofta vara mindre betydelsefulla. De äro även

svåra att överskåda. Frågan om lämpligheten att göra dem straffbara redan på försöksstadiet och om den närmare utformningen av en bestämmelse med sådant syfte kräver därför ett noggrant övervägande under beaktande av försökets bestraffning även på andra brottsområden.

Härefter återstår frågan om åtalsrätten. Ovan har erinrats att sådant tvångsförsök som är straffbart enligt 22 § andra stycket ligger under åtal av allmän åklagare utan att angivelse av målsäganden erfordras. Enahanda är, jämlikt 24 §, fallet med fullbordat tvång, straffbart enligt 22 § första stycket, om genom brottet någon tvingats att deltaga i arbetsinställelse eller hindrats att återgå till arbetet eller att övertaga erbjudet arbete. Härmed har man avsett att förhindra, att åtal skulle omöjliggöras genom att den kränkte av hänsyn till opinionen inom honom närstående kretsar eller möjligen av rädsla för repressalier, t. ex. genom ekonomiska stridsåtgärder, skulle avstå från att påkalla åklagarmaktens och domstolens skydd enligt 22 §. Bl. a. möjliggör den ovillkorliga allmänna åtalsrätten att initiativet till en rättegång kan utgå från arbetsgivarsidan. Den praktiska betydelsen av ifrågavarande föreskrift har, i synnerhet tidigare, otvivelaktigt varit ganska betydande. Emellertid torde den allmänna åtalsrättens betydelse numera hava avsevärt minskats. De våldsamma övergreppen mot arbetsvilliga hava, alldeles oberoende av straffbestämmelserna, starkt nedgått i antal, såsom även framgår av den minskade frekvensen av åkarpslagens tillämpning. När övergrepp av detta slag alltjämt förekomma, äro de mycket ofta riktade mot personer som mera regelmässigt åtaga sig arbete vid strejker eller som tillhöra en helt annan samhällsgrupp eller organisation än de arbetare, vilka deltaga i arbetsnedläggelsen; till dessa stå sådana arbetsvilliga i regel i ett så öppet och erkänt motsatsförhållande, att någon särskild obenägenhet hos dem (eller deras organisation) att göra angivelse till åtal knappast torde föreligga.

Vidare märkes, att ett förfarande, som jämlikt nu berörda regler kommer under allmänt åtal, även om dessa upphävas, i åtskilliga fall kommer att fortfarande bliva föremål för sådan åtalsrätt. Ovan har framhållits att såsom tvångsmedel, såväl vid försök till tvång som vid det fullbordade brottet, ofta användes våld av den beskaffenhet att det utgör misshandel. Även om denna icke är svårare än att den är hänförlig under 14 kap. 13 §, må den enligt 14 kap. 45 § utan angivelse åtalas av allmän åklagare, där brottet blivit förövat under sabbat eller vid sådant tillfälle eller å sådan ort, som i 11 kap. 9 eller 15 § omförmäles, d. v. s. vid vissa allmänna förrättningar eller å allmän plats eller offentlig lokal. Även användande av allenast hot såsom tvångsmedel kan, om det sker på nyss angivet ställe, vara straffbart jämlikt 11 kap. 15 § och i detta hänseende underkastat allmänt åtal. För de fall, då ett fullbordat och alltså enligt 22 § första stycket straffbart tvång är av denna karaktär, är ytterligare att erinra om föreskriften i strafflagens promulgationsförordning 19 § 2 mom. andra punkten att, där en handling innefattar flera brott och någotdera hörer under allmänt åtal, sådant åtal äger rum jämväl för övriga brott ändå att de eljest äro undantagna därifrån.

Vad särskilt angår åtalsrätten i fråga om fullbordat tvång, skulle ensidigheten av det nuvarande stadgandet i 24 § kunna tänkas undanröjd på det sättet, att allmän åklagares ovillkorliga åtalsrätt utsträcktes till hela området för den ändrade 22 § (d. v. s. nuvarande första stycket av denna). Häremot tala emellertid bestämda skäl. Rättsstridigt tvång, som avses i denna paragraf, kan hänföra sig till förhållanden av rent personlig eller eljest privat karaktär och även tvångsåtgärden kan helt äga rum inom privatlivets område. I dylika fall lärer målsägarens intresse i regel med styrka kräva, att avgörandet huruvida polisundersökning och åtal skall anställas ligger i hans egen hand. Detta intresse bör beaktas åtminstone då själva rättskränkningen är ur allmän synpunkt mindre betydande, och detta är ofta fallet, såsom nyss anförts. En ovillkorlig allmän åtalsrätt, som enligt nuvarande straffprocessuella grundsatser tillika innebär en ovillkorlig plikt för åklagarna att inskrida då sannolika skäl föreligga att brott blivit begånget, vore i dylika fall alldeles icke på sin plats. Mindre betänkligheter möta ur nu förevarande synpunkt mot ett stadgande om självständig åtalsrätt för åklagare i sådana fall, då han finner åtal påkallat av ett allmänt intresse e. dyl. Ett stadgande i denna riktning var föremål för övervägande vid utarbetandet av 1928 års förenämnda förslag angående försök till brott. En sådan i viss mån diskretionär prövningsrätt för åklagaren skulle emellertid innebära ett avsteg från hittills i svensk rätt tillämpade grunder för den allmänna åtalsrätten, och att därutinnan på denna punkt införa en nyhet av principiell räckvidd torde icke böra ifrågakomma. Vad särskilt angår sådana fall av tvång, som f. n. ligga under ovillkorligt allmänt åtal enligt undantagsbestämmelsen i 24 §, skulle en mera fri prövningsrätt för åklagaren i dessa ur politisk och social synpunkt ömtåliga ärenden ställa mycket höga krav på åklagarna, och dessa skulle säkerligen icke undgå att bliva utsatta för beskyllningar om undfallenhet gentemot den ena eller andra sidans önskningar. Just beträffande dylika brott är det särskilt angeläget att fasta och klara gränser finnas uppdragna för den allmänna åtalsrätten. En ur denna synpunkt tillfredsställande avgränsning av åklagarens behörighet vinnes enklast genom att städse göra den allmänna åtalsrätten för brott enligt 22 § beroende av målsägandens angivelse, alltså genom en återgång till den ursprungliga lydelsen av 24 §. Av skäl, som ovan anförts, torde en sådan lagändring numera möta mindre betänkligheter än tidigare såvitt angår effektiviteten av det rättsskydd, som genom 22 § skall lämnas för arbetsvilligas självbestämningsrätt vid arbetskonflikter. Huruvida en mera vidsträckt allmän åtalsrätt för rättsstridigt tvång bör införas av andra skäl — vare sig ändrade principer för den allmänna åtalsrätten överhuvud eller, vad särskilt angår vissa slag av tvångsförbrytelser, hänsyn till allmän ordning och säkerhet — torde vara en fråga, varöver yttrande från min sida icke påkallas i detta sammanhang.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 11 mars 1938.

Närvarande:

justitierådet AFZELIUS,
regeringsrådet ASCHAN,
justitieråden FORSBERG,
SANDSTRÖM.

Enligt lagrådet den 8 mars 1938 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 25 februari 1938, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändring i vissa delar av 15 kap. strafflagen.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av t. f. byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet hovrättsrådet M. Heüman.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Wilhelm von Schwerin.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 12 mars 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, anmäler lagrådets den 11 mars 1938 avgivna utlåtande över det den 25 februari 1938 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om ändring i vissa delar av 15 kap. strafflagen,* därvid föredraganden hemställer att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Tage Evers.